

**ÇANAKKALE
ZAFERİ VE
MEHMET ÂKİF***

Ahmet SEVGİ

Selçuk Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi.

Bizim için Çanakkale zaferinin önemi izaha muhtaç değildir. Allah göstermeye Çanakkale’de mağlûp olsaydık sanırım bugün Anadolu’da başkaları olurdu... İşte bunun içindir ki M.Âkif Çanakkale muhârebesiyle “Bedir Savaşı” arasında bir ilgi kurarak Mehmetçiğe şöyle seslenir:

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk anlı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor TEVHÎD’i
BEDR’in aslanları ancak, bu kadar şanlı idi...¹

Nihâyet bir benzetmeden öteye geçmeyen bu ifâdeler, Çanakkale zaferinin ehemmiyetini vurgulaması bakımından anlamlıdır. Konuşmamızda bu mühim zaferi kazanan nesil ve vasıflarını M. Âkif’in görüşleri ışığında ortaya koymaya çalışacağız...

Mehmet Âkif’in Çanakkale savaşı hakkındaki görüşleri sözkonusu olunca umû-

* S.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi tarafından 18 Mart 1990’da tertip edilen “Çanakkale Zaferinin 75. Yıldönümü Paneli”nde yapılan konuşmanın metnidir.

¹ Ersoy. M.Âkif: Safahat, İst. 1973, s.426.

miyetle onun:

Şu boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü, beşi²

mısraları ile başlayan kırk iki beyitlik şiiri hatıra gelmektedir. Oysa bu güzel şiir müstakil bir eser olmayıp "SAFAHAT"ın altıncı kitabı olan "ÂSİM"da yer alan bir manzûmedir. Bu sebeple Âkif'in Çanakkale savaşıyla ilgili görüşlerini sadece bu kırk iki beyitlik manzûmeye hasretmek yerine "ÂSİM"ın tamamında aramak daha uygun olacaktır.

"ÂSİM", muhâvere tarzında kaleme alınmış manzûm bir eserdir. Muhâvereye katılan şahıslar şunlardır:

HOCAZADE: Rahmetli M. Âkif Ersoy

KÖSE İMAM:M. Âkif'in babası Merhum Tâhir Efendi'nin talebelerinden biri.

ÂSİM: Rahmetli M. Âkif'in oğlu.

Eser 1919'da yazılmıştır. Konusunu, 20. Asrın başlarında Osmanlı İmparatorluğunun içine düştüğü kötü durumlar ve hâl çâreleri teşkil eder. Eserin kahramanlarından Köse İmam kötümser biridir. Gidişât onu her gün biraz daha ümitsizliğe düşürmektedir. Esâsen "hâl"e bakıp da ümitsizliğe düşmemek elde değildir.

"İnkılâp ümmetinin şâni yakıp yıkmaktır."³

deyip medreseler yıkılarak yerine mektepler açılmış ama ortada ilim adamı yok:

Bir alay mekteb-i âlî denilen yerler var;
Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar.
Şu ne? Mülkiyye. Bu? Tıbbiyye. Bu? Bahriyye. O ne?
O mu? Baytar. Bu Zirâat. Şu Mühendishâne.

² a.g.e., s.425.

³ a.g.e., s.398.

Çok güzel, hiçbiri hakkından sözüm yok, yalnız,
Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız.

.....
Hani tezgâhlarınız nerde? Sanâyi nerde?
Ya Brüksel`de ya Berlin`de, ya Mançester`de!⁴

Din âlimi desen o da yok:

İbn-i Sînâ neye yok? Nerde Gazâlî görelim?
Hani Seyyid gibi, Râzî gibi üç beş âlim?
En büyük fâzılınız; bunların âsârından,
Belki on şerhe bakıp, bir kuru mânâ çıkaran.
Yedi yüz yıllık eserlerle bu dînin hâlâ,
İhtiyâcâtını kâbil mi telâfi? Aslâ
Doğrudan doğruya Kur`andan alıp ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm`ı.
Kuru dâvâ ile olmaz bu, fakat ilm ister,
Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster.

.....
Sayısız hâdise var ortada tatbîk edecek
Hani bir tâne usûl âlimi, yahu, bir tek?⁵

Devlet ricâli bozulmuş... Dalkavukluk, menfaatçilik, hayâsızlık, müzevir-
lik... almış başını gidiyor:

Geyirirsin herifin burnuna, oh, der, ne nefis!
Aksırırın, vay efendim, bu ne âheng-i selîs!
Tükürürsün o mülevves yüze "huk tû" diyerek;
Sırtır: "Sorma, samimiyetimiz pek yüksek."⁶

Halk ümitsizliğe düşmüş:

---

⁴ a.g.e., s.393.

⁵ a.g.e., s.418.

⁶ a.g.e., s.420.

Ya senin Âlem-i İslâmın inanmış ye'se;
Dîn-i resmîsi odur vazgeçemez kim ne dese!⁷

Millet hâdiselerin kıskacında inim inim inlerken yetkililer “hürriyet ve demokrasi” türküsü çağırmakla meşgûl...

Ağlasın milletin avlâdı da bangır bangır
Durma hürriyeti aldık diye sen türkü çağır!⁸

Haksızlıklara karşı çıksanız hemen “mürteci” damgasını vururlar:

Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hattâ boğarım...
Boğamazsam da hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam,
Hele hak nâmına haksızlığa ölsen tapamam.

.....
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördün mü yanar tâ ciğerim.
Onu dindirmek için kaççı yerim, çifte yerim.
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım:
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.
Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu...
İrticâin şu sizin lehçede mânâsı bu mu?

.....
İşte ben mürteciim, gelsin işitsin dünyâ!
Hem de baş mürteciim, patlasanız çatlasanız!
Hadi kânununuz assın beni, yâhut yasanız!⁹

---

⁷ a.g.e., s.409.

⁸ a.g.e., s.399.

⁹ a.g.e., s.400.

Eserde, kısa birer şimşek ışığı altında göstermeye çalıştığımız bu içtimâî levhalar uzun uzadıya durulduktan sonra Köse İmam Âkif'e:

Hâle baktıkça adam kahroluyor, elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki başka nesil?¹⁰

diye sorar. Âkif: "Âsım"ın nesli Hocam, diye cevap verir ve şöyle devam eder:

Âsım'ın nesline münkâd olacak istikbal.
Sana vicdânımı açtım okudum, dinlesene;
Söyleten başkasıdır, bakma Hocam, söyliyene!¹¹

Sonra da Çanakkale zaferini kazanan bu neslin kahramanlıklarını şöyle sıralar:

.....Çocuklar koşuyor aç, çıplak,
Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmayarak,
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle!¹²

Âkif, bu ifâdeleri müteâkip gökyüzüne altun harflerle kazınması gereken Çanakkale destanını söyler. İşte bu ölümsüz şiirden bir parça...

Âsım'ın nesli... diyorum ya... nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmiyecek.

Şühedâ göğdesi, bir baksana, dağlar taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu toprak için toprağa düşmüş, asker!

---

¹⁰ a.g.e., s.424.

¹¹ a.g.e., s.424.

¹² a.g.e., s.424.

Gökten ecdâd inerek öpse o pak anlı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târihe!" desem sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyetler eder istîfâb.
"Bu, taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namiyle;
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altımda, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ ferce kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâmı kuşatmış, boğuyorken husran,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın,
Sen ki a`sâra gömülse taşıyacaksın... Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...
Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âğuşunu açmış duruyor Peygamber.¹³

Eserin kahramanlarından Âsım, Mehmet Âkif'in özlediği insan tipinin sembolüdür. Bu sebeple Âsım'ın vasıflarını biraz daha yakından tanıma-ya çalışalım. M. Âkif çeşitli vesîlelerle Âsım'ı ve neslini över. Ancak, baba-

¹³ a.g.e., s.426-427.

sı Köse İmam oğlunun hareketlerinden şikayetçidir. Âsım'ın ramazan günü sigara içenleri dövmek, meyhane basmak, nâra atan sarhoşları kovalamak, kumarbazları tehdit etmek gibi hissî hareketlerinden dolayı Köse İmam te-dirgin olmaktadır. Âsım ise kendisini şöyle mudâfâ eder:

Herkes aç bekliyor kaldırımın sırtında...
Siz gidin, perdelerin hepsini kaldırtın da,
Alenî işret edin âleme göstermek için.
Be adamlar! Azıcık saygı sayın; gizli için.
.....
Aç, sefil inleyerek can veredursun dünyâ,
Yine siz dinlemeyin, anlamayıp matemini,
Sürün artık serilen yurdumuzun son demini!
Sağda yüzlerce ölen, solda hesâpsız sürünen;
Karşıdan bunlara gülmek ne demektir alenen?¹⁴

Fakat, Köse İmam iknâ olmaz:

Bize, Âsım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;
Birinin pençesi ister yalnız: kânunun.¹⁵

Âsım, mânevi hasletlerle mücehhez, haksızlıklar karşısında susma-yan, kötülükleri, bizzat eliyle (kalben yahut lisânen değil) düzeltmeye çalış-şan birisidir. Bir ramazan günü serseri kılıklı gençlerin sigara dumanını Kö-se İmâm'ın yüzüne üflemeleri üzerine Âsım'ın gösterdiği tepki eserde şöyle tasvir ediliyor:

İçlerinden biri, hem şüphesiz, en kaltabanı,
Üç nefes üfleyerek burnuma: "Sen söyle Hoca!
Neye bağlanmalı hayvan gibi hâlâ oruca?"
Deyivermez mi, tabîi senin oğlan tokadı,
Herifin yırtılacak ağzına kalkıp yamadı.
Gâlibâ pek canı yokmuş ki yuvarlandı leşi...

¹⁴ a.g.e., s.434-435.

¹⁵ a.g.e., s.436.

Asıl itler gerideymiş, koşarak dördü beşi,
Ansızın serdiler evlâdımı karşımda yere.
Ben şaşırılmış, “aman oğlum!” demişim bir kerre.
Hele Yârabbî şükür, toplanıp oğlan birden,
Kömür almış deve kalkar gibi doğruldu hemen.
O nasıl cehd idi kurtulmak için anlamalı!
Dedim: Artık sizi haklar bu zıpır şimdi, durun,
Ne ağız kaldı yiğitlerde hakikat ne burun;¹⁶

I. Dünyâ savaşının tabîi bir neticesi olarak halkın açlık ve sefâlet içinde kıvrandığı bir dönemde milletle alay edercesine zevk ü safâ sürerek nâra atanlarla da başı derttedir Âsım'ın:

Meze tûfânına dalmış, kulaç atmaktasınız;
Yutkunan halka bakın, pencerelerden, sayısız.
.....
Hakkınız nerde seffih olmaya, dünyâ açiken?
Hadi yâhû, yetişir... çok bile içtikleriniz;
Durmak olmaz, dağılın, belki uzaktır yeriniz...
Hani aldırmasalar bari, “defol git” dediler...
Dedim: “artık kime âitse defolmak o gider.”
Kollarından tutarak hepsini attım bir bir;
Söleyin varsa kâbahat, acabâ bende midir?¹⁷

Tabîi âsım kendince haklıdır. Ancak bir kişinin tek başına cemiyeti düzeltmesi mümkün değildir. Bunun için Köse İmam şöyle nasihat eder:

Bana anlat bakayım şimdi; şu biçâre ocak,
Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak?
Hiç bu mantıkla a dîvâne hükûmet mi yürür?

Hulâsâ, Çanakkale zaferini kendisine borçlu olduğumuz Âsım'ın nesli; kahramanlık haksızlığa boyun eğmeme, mazlûmun yanında olma, zor

¹⁶ a.g.e., s.428-429.

¹⁷ a.g.e., s.434.

günlerde mûcizevî işler başarma, dürüslük vb. birtakım fazîletlerle mücehhezdir. Ancak, bu fazîletler muhakkak batı ilmi ile birleştirilmelidir. Aksi halde cemiyete taassup yahut kaba kuvvet hâkim olur... Âkif'in dün ortaya koyduğu bu görüşlere, cemiyet olarak bu gün de ne kadar muhtâcız değil mi?..